

5. Круцевич Т. Ю. Сучасні тенденції фізичного виховання дітей та молоді. Київ : Олімпійська література, 2021. 278 с.
6. Сущенко Л. П. Теоретико-методичні основи формування культури здоров'я особистості. Київ : НУФВСУ, 2017. 312 с.
7. Чумак О. В. Сучасні фітнес-технології у фізичному вихованні школярів. *Молодь і ринок*. 2022. № 4. С. 45–49.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-622-5-7>

**THE PEDAGOGICAL POTENTIAL OF PHYSICAL EDUCATION
IN DEVELOPING CIVIC CONSCIOUSNESS
AMONG 5TH AND 6TH GRADE STUDENTS**

**ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
У РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ
5–6 КЛАСІВ**

Trachuk S. V.

*Doctor of Physical Education,
Associate Professor,
Associate Professor
at the Department of Theory and
Methodology of Physical Education,
National University of Physical
Education and Sports of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Трачук С. В.

*кандидат наук з фізичного виховання
і спорту, доцент,
завідувач кафедри теорії і методики
фізичного виховання
Національний університет фізичного
виховання і спорту України
м. Київ, Україна*

Semenchuk N. S.

*Lecturer, Department of Theory and
Methods of Physical Education
National University of Physical
Education and Sport of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Семенчук Н. С.

*викладач кафедри теорії і методики
фізичного виховання
Національний університет фізичного
виховання і спорту України
м. Київ, Україна*

Holoborodko M. Yu.

*Graduate Student, Department
of Theory and Methods of Physical
Education, National University
of Physical Education and Sports
of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Голобородько М. Ю.

*аспірант, кафедри теорії і методики
фізичного виховання Національний
університет фізичного виховання
і спорту України
м. Київ, Україна*

Вступ. Сучасна освіта в контексті нової української школи спонукає педагогічних працівників застосовувати в освітньому процесі компетентнісний підхід [3].

Цей підхід у фізичному вихованні переорієнтовує фахівців з предметного навчання на компетентнісне, основна особливість якого – формування динамічної комбінації знань, умінь та ставлень засобами навчального предмету чи інтегрованого курсу [4, 5].

Високий рівень громадянської грамотності залишається одним з основних пріоритетів освіти. Стандартом освітньої галузі «Фізична культура» в 5–9 класах відзначено пріоритетність розвитку громадянських і соціальних компетентностей [2].

Мета дослідження – здійснити оцінку сформованості громадянської свідомості учнів 5–6 класів в процесі фізичного виховання.

Методи дослідження. З метою визначення сформованості громадянських компетентностей в учнів 5–6 класів в умовах НУШ було використано модифіковану анкету «Громадянська позиція та цінності сталого розвитку» («Questionnaire on Civic Attitudes and Sustainable Development») CASD-14) з модулем «Громадянські компетентності у фізичному вихованні» («Civic Competences in Physical Education», CCPE-10) [1].

Результати дослідження. У ході дослідження за шкалою «Солідарність» виявлено, що хлопці в більшій мірі шукають можливості допомогти у своєму найближчому оточенні – середній бал 3,2 (SD = 0,87), тоді як дівчата – 2,7 (SD = 0,46). Обидві групи демонструють високу локальну соціальну відповідальність у твердженні «Я спрямовую свою діяльність на поліпшення життя людей, які мене оточують» – хлопці 4,1 (SD = 0,83), дівчата 4,3 (SD = 0,78). Натомість активність щодо покращення життя віддалених людей є нижчою: хлопці – 1,3 (SD = 0,46), дівчата – 2,5 (SD = 0,5). Відповіді на твердження про наслідування альтернативних моделей поведінки варіюються: хлопці 3,1 (SD = 1,37), дівчата 2,2 (SD = 0,75).

Шкала «Діалог та повага» відзначається високою підтримкою визнання прав людини, зокрема хлопців – 4,3 (SD = 0,64) і дівчат – 4,5 (SD = 0,67). Проте гендерні відмінності проявляються в переконанні щодо важливості переконання інших змінювати суспільство: дівчата 4,2 (SD = 1,25), хлопці 2,9 (SD = 1,51). Толерантність до сумнівного цифрового контенту висока у дівчат – 4,6 (SD = 0,49), хлопці – 4,4 (SD = 0,49).

За шкалою «Зобов'язання та відповідальність» середньостатистичні відповіді щодо небажання спілкуватись через сумніви в користі навчання становлять для хлопців – 2,7 (SD = 0,78), дівчата – 2,4 (SD = 0,66). Водночас, твердження про неможливість спілкування

з людьми, які мають інші цінності, отримало середній бал 4,0 ($SD = 0,45$) у хлопців та 3,6 ($SD = 0,49$) у дівчат.

Шкала «Дії», що оцінює активну громадянську позицію на уроках фізичної культури показала, що хлопці більше схильні добровільно підтримувати слабших – 3,50 ($SD = 0,67$), дівчата – 3,20 ($SD = 0,98$). Також хлопці 3,0 ($SD = 0,63$) і дівчата 3,10 ($SD = 0,54$) вважають, що вирішення проблем однокласників залежить від них.

За шкалою «Навички спілкування та рефлексія» більшість учнів заперечують твердження про марність наслідування добрих прикладів: хлопці 2,2 ($SD = 0,75$), дівчата 1,9 ($SD = 0,83$). Водночас середні значення щодо небажання спілкуватися через відмінність поглядів: хлопці 3,3 ($SD = 0,9$), дівчата 3,5 ($SD = 0,81$). Твердження «Відповідальність – це для дорослих» отримало середній бал 2,5 ($SD = 1,12$) у хлопців і 2,5 ($SD = 1,36$) у дівчат, що свідчить про формування відповідального ставлення.

Шкала «Ідентичність» вказує на помірну готовність учнів наслідувати моделі поведінки інших, зберігаючи власні цінності, що є важливою складовою громадянської компетентності.

Аналіз статистичних показників за анкетами «Громадянська позиція і цінності сталого розвитку» (QCASD) та модулем «Громадянські компетентності у фізичному вихованні» серед учнів 5–6 класів виявив цікаві закономірності де найвищі середні значення зафіксовано за шкалою «Діалог та повага»: серед хлопців цей показник становив 4,3 бала ($SD = 0,08$), а серед дівчат – 4,0 бала ($SD = 0,77$). Це свідчить про досить високий рівень розвитку в учнів навичок конструктивного спілкування, здатності вислуховувати іншу думку та дотримуватися норм взаємоповаги. Варто зазначити, що в хлопців рівень відповідей був більш однорідним, що підтверджується низьким стандартним відхиленням.

За шкалою «Солідарність» обидві групи (хлопці й дівчата) продемонстрували однаковий середній бал – 2,93, хоча варіативність відповідей у хлопців була дещо вищою ($SD = 1,01$ проти 0,81). Це може свідчити про середній рівень розвитку в учнів таких цінностей, як взаємопідтримка, співпраця та соціальна єдність.

Найнижчі показники були отримані за шкалою «Зобов'язання та відповідальність»: у хлопців – 2,56 бала ($SD = 1,22$), у дівчат – 2,33 бала ($SD = 1,06$). Такий рівень вказує на недостатньо сформоване розуміння відповідальності за власні дії у громадянському контексті та підкреслює потребу в додатковій педагогічній підтримці цього напрямку.

За шкалою «Дії», яка оцінює готовність до активної громадянської участі, хлопці набрали 3,25 бала ($SD = 0,25$), дівчата – 3,15 бала ($SD = 0,05$). Ці показники свідчать про помірний рівень ініціативності

та участі у громадському житті, з невеликою різницею між статевими групами.

Шкала «Ідентичність» свідчить про достатній рівень сформованості уявлень про себе як частину суспільства, національної або локальної спільноти у дівчат – 3,65 бала (SD = 0,55) порівняно з хлопцями – 3,5 бала (SD = 0,8).

Найнижчі результати в обох групах зафіксовано за шкалою «Навички спілкування та рефлексія»: у хлопців – 2,32 бала (SD = 0,74), у дівчат – 2,17 бала (SD = 0,79). Це вказує на слабку вираженість умінь критично осмислювати власні дії, аналізувати досвід, висловлювати власну думку та вести діалог у конструктивному ключі.

Висновок. Результати дослідження демонструють високий рівень локальної соціальної відповідальності, сформованість навичок емпатії та підтримки, а також акцентують на потребі розвитку критичного мислення, міжособистісного діалогу і прийняття різноманітності, особливо серед учнів 5–6 класів. Це підтверджує доцільність інтеграції елементів громадянської освіти у зміст фізичного виховання, зокрема через формування позитивних моделей поведінки, підтримку командної взаємодії та розвиток соціальних умінь учнів середньої школи.

Література:

1. Павлова Ю., Сороколіт Н., Соловей А., Петрина Р. Інструмент для оцінювання формування громадянських компетентностей у процесі фізичного виховання: розроблення та валідація анкети ССРЕ-10. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2021. № 3(55). 21–30.
2. Пальчук М., Трачук С., Дєдх М., Голобородько М. Характеристика готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації компетентнісного підходу в умовах нової української школи. *Sport Science Spectrum*. 2025; 2: 25–31 DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-2-4>
3. Трачук С., Семененко В., Долженко Л., Мамедова І., Довгаль В. Сталий розвиток освітнього середовища для заохочення рухової активності школярів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023; 2: 81–85 DOI: 10.32652/tmfvs.2023.2.81–85
4. Bakiko Ihor, Krutsevich Tetiana, Trachuk Sergii. Effect of physical development self-assessment indicators on value orientation structure formation in senior school age students. *Teoriâ ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ*, 2022; 22(2):151–157. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.2.01>
5. Krutsevich Tetiana, Marchenko Oksana, Trachuk Sergii, Panhelova Natalia, Napadij Andriy, Dovgal. Vasyl. The Configuration of Educational

Factors in the Family in Terms of their Impact on the Formation of Interest in Sports in Middle School Children. *Teoriâ ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ*, 2021; 21(2):101–106. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2021.2.01>